

MAREK HALLADA

Fotograficzne gatunki dziennikarskie uzupełnieniem mediów dydaktycznych

Photographic Journalistic Genres Complemented by Didactic Media

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Pedagogiki Medialnej, Polska

Streszczenie

W artykule przedstawiono możliwość wykorzystania fotograficznych gatunków dziennikarskich, które mogą być uzupełnieniem mediów dydaktycznych. Przedstawiono analizę występowania poszczególnych fotograficznych gatunków dziennikarskich w miesięczniku „National Geographic” w latach 2010–2015.

Słowa kluczowe: media, fotografia, fotograficzne gatunki dziennikarskie, dydaktyka, wykorzystanie

Abstract

The article presents the possibility of using photographic journalistic genres, which may be a complement to the didactic media. An analysis of the occurrence of individual photographic journalistic genres in the National Geographic monthly in 2010–2015 was presented.

Keywords: media, photography, photographic journalistic genres, didactics, use

Wstęp

Obraz towarzyszy rodzajowi ludzkiemu od zarania dziejów. Do tej pory można obejrzeć rysunki na ścianach jaskiń, które powstały wiele tysięcy lat temu, a zostały stworzone ręką ludzi, czy to z potrzeby zatrzymania chwili, przekazu informacji, czy w końcu w celach estetycznych. Mimo upływu czasu dzisiejsi teoretycy mediów, teoretycy i praktycy komunikacji wizualnej czy dydaktycy dostrzegają znaczącą rolę obrazu w dzisiejszym świecie nie tylko jako formę przekazu informacji, lecz także jako środek i materiał dydaktyczny.

Nie ulega wątpliwości, że współczesne społeczeństwa faworyzują obraz jako formę przekazu informacji. Wystarczy zajrzeć na portale społecznościowe, gdzie dominują obrazy fotograficzne w lepszym lub (częściej) gorszym wykonaniu. Takie ujęcie rzeczywistości określane jest mianem zwrotu obrazowego czy inaczej, zwrotu piktorialnego (Mitchell, 2009, s. 5–8).

Funkcjonujemy obecnie w świecie zdominowanym przez komunikację i kulturę wizualną, w której obraz ma znaczenie priorytetowe i może być obrazem mentalnym (w pamięci ludzkiej) lub obrazem medialnym (fotograficzny, telewizyjny, internetowy itp.) (Kawecki, 2010, s. 23–24). Należy podkreślić, że nie ma jednoznaczności w rozumieniu określonych pojęć dotyczących komunikacji wizualnej, kultury wizualnej czy pojęć z obszaru mediów. Jest to zależne od założeń teoretycznych i płaszczyzny, na której takowe pojęcia się rozważa, oraz od przyjętych celów wykorzystania takiej formy przekazu informacji.

Komunikowanie wizualne w naukach o mediach to przekaz, który wykorzystuje takie formy, jak fotografia, ilustracja, typografia, infografia itp. W takim ujęciu obraz może pełnić funkcję informacyjną, edukacyjną, perswazyjną czy inne i będzie to zależne od przyjętego celu (Kawka, 2015, s. 13). Pojęcie obrazu może także być rozumiane na różne sposoby. Warto tu przytoczyć dwa słowa z języka angielskiego – *picture* oznacza dzieło wykonane na jakiejś płaszczyźnie za pomocą dostępnych środków, zwykle oprawione w ramy, które stanowią granicę oddzielającą go od świata zewnętrznego, zaś *image* określa widok kogoś lub czegoś (Kawecki, 2010, s. 25).

Fotograficzne gatunki dziennikarskie uzupełnieniem mediów dydaktycznych

Analizując współczesne media, należy zaznaczyć, że nie ma jednoznaczności co do ich definiowania i jest to uzależnione od płaszczyzny, na której się je definiuje, warunków występowania, wykorzystania i innych. Pisarek (2008, s. 77–80) wyróżnia cztery podstawowe znaczenia tego pojęcia i pisze o mediach fizycznych, semiotycznych, technicznych (środki rozpowszechniania) i mediach związanych z porozumiewaniem się. Goban-Klas (2009, s. 11), z punktu widzenia nauki o komunikowaniu, określa media jako narzędzie przekazywania znaków, czyli środek komunikowania.

W pedagogice pojęcie mediów także ewoluowało. Wynika to z faktu wykorzystywania dostępnych materiałów, środków i technik przekazu w kolejnych epokach historycznych. Podstawową zasadę dydaktyki, zasadę pogładowości, sformułował w XVII wieku Komenski i dotyczyła ona wykorzystywania w procesie kształcenia nie tylko przekazu werbalnego, lecz także obserwacji i doświadczeń, które wykonywali sami uczniowie, poznając w ten sposób rzeczywistość i tworząc na tej podstawie obraz świata (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/pogladowosci-zasada>). Kupisiewicz (1976, s. 242) używał pojęcia środków dydaktycznych, przez które rozumiał przedmioty dostarczające uczniom określonych bodźców działających na zmysły. Rozwój pojęcia zawdzięczamy Strykowskiemu (1988, s. 124; 1984), który zaproponował pojęcie *kształcenia multimedialnego* rozumianego jako zajęcia dydaktyczne prowadzone przy wykorzystaniu szeregu środków dydaktycznych, tak prostych (materiały drukowane,

kreda, tablica), jak i złożonych (środki audiowizualne, komputery). Tak rozumiane media, w tym fotografia, pełnią w procesie dydaktycznym szereg ważnych funkcji, w tym: poznawczo-kształcącą, emocjonalno-motywacyjną i interkomunikacyjną. Fotografia, która posługuje się kodem obrazowym, jest złożonym komunikatem wizualnym, który należy w prawidłowy sposób dekodować, dlatego tak ważne jest jej prawidłowe dobranie ze względu na przyjęty cel kształcenia.

Wykorzystywana w procesie kształcenia fotografia, należąca do gatunków dziennikarskich, może stanowić cenne źródło informacji o rzeczywistości. Należy jednak zaznaczyć, że w chwili obecnej nie ma powszechnie uznanego podziału gatunków dziennikarskich, a granice między nimi nie są ostre i mogą wzajemnie się przenikać (Wojtak, 2004, s. 29). W podziale na gatunki dziennikarskie i fotograficzne gatunki dziennikarskie przyjmuje się obecnie rozgraniczenie na gatunki informacyjne i publicystyczne. Do gatunków informacyjnych zaliczymy fotografię prasową, portret i fotokronikę. Do gatunków publicystycznych należeć będą infografia (fotofelieton/fotoesej), zdjęcie okładowe, fotoreportaż, fotomontaż, fotokomiks, pictorial, fotoblog (Wolny-Zmorzyński, 2007).

Analiza obecności fotograficznych gatunków dziennikarskich w miesięczniku „National Geographic” w latach 2010–2015

W analizie obecności fotograficznych gatunków dziennikarskich wykorzystano wydania z lat 2010–2015 miesięcznika „National Geographic”. Czasopismo to charakteryzuje się rzetelnością tekstów, a publikowane fotografie należą do najlepszych na świecie w swojej kategorii. Warto podkreślić, że fotografowie, którzy pracują lub są współpracownikami tego wydawnictwa, zdobywali nagrody na najbardziej prestiżowych wystawach i konkursach fotograficznych, a publikowane zdjęcia niejednokrotnie zmieniały spojrzenie ludzi na przedstawiane wydarzenia.

W analizie wykorzystano przedstawiony wcześniej podział na fotograficzne gatunki dziennikarskie i zliczono liczbę zdjęć w poszczególnych kategoriach w każdym wydaniu miesięcznika z lat 2010–2015.

W roku 2010 w 12 wydaniach można było zaobserwować występowanie czterech z dziesięciu fotograficznych gatunków dziennikarskich. Najwięcej zdjęć pojawiło się w gatunku publicystycznym i znalazły się one w gatunkach fotofelietonu i fotoreportażu. Wśród gatunków informacyjnych dominował zdecydowanie portret, który publikowano 67 razy. Oprócz wydania październikowego, wszystkie pozostałe miały zdjęcie okładowe.

W następnym badaniu roku do występujących w roku poprzednim dołączyły dwa inne gatunki. W lutym, marcu i maju publikowano fotokroniki, a w maju ukazał się fotomontaż. W tym roku dominowały gatunki publicystyczne: fotoreportaż i fotofelieton. Z gatunków informacyjnych portret był w dalszym ciągu na

pierwszym miejscu, zdjęcia z tego gatunku ukazały się 58 razy. W jednym tylko miesiącu, listopadzie, nie było zdjęcia okładkowego.

W wydaniach z 2012 r. na pierwszym miejscu wśród fotograficznych gatunków dziennikarskich był fotoreportaż, a liczba zdjęć opublikowanych w tej kategorii doszła do 123. We wszystkich miesiącach pojawiły się fotoeseje, a portret można było dostrzec na 59 zdjęciach. Fotokronika ukazała się tylko dwa razy, a w lipcu opublikowano fotomontaż. Zdjęcia okładkowe zanotowano w 10 wydaniach.

W roku 2013 w miesięczniku „National Geographic” najwięcej zdjęć należało do gatunków publicystycznych. Najliczniej reprezentowany był gatunek fotoreportażu i fotofelietonu. W gatunkach informacyjnych niezmiennie na pierwszym miejscu był portret, choć można było też dostrzec dwie fotokroniki. Zdjęcie okładkowe publikowano jedenaście razy. Nie ukazało się tylko w listopadzie.

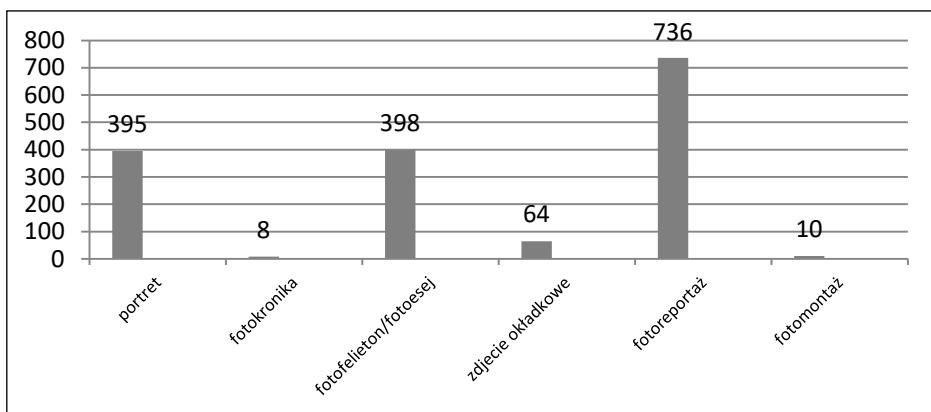
W roczniku 2014 najwięcej fotografii pochodziło z kategorii fotoreportażu. Z gatunków publicystycznych zaobserwowano także fotofelieton, fotomontaż i zdjęcia okładkowe (w dziesięciu wydaniach). Portret jako gatunek informacyjny pojawił się dwa razy rzadziej niż najczęściej występujący fotoreportaż.

W ostatnim analizowanym roku, 2015, większość fotografii można było zakwalifikować do gatunków publicystycznych, zdjęcie okładkowe pojawiało się w każdym wydaniu oprócz listopadowego. Warto zaznaczyć, że w roku 2015 ukazało się najwięcej ze wszystkich lat fotomontażu. Wśród gatunków informacyjnych dominowały portrety, tylko w lipcowym numerze ukazała się fotokronika.

Tabela 1. Fotograficzne gatunki dziennikarskie w miesięczniku „National Geographic” w latach 2010–2015

Gatunek	Kategoria	Rok						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	Suma
Fotograficzne gatunki informacyjne	Fotografia prasowa	0	0	0	0	0	0	0
	Portret	67	58	59	79	65	67	395
	Fotokronika	0	3	2	2	0	1	8
Fotograficzne gatunki publicystyczne	Fotofelieton/fotoeseje	100	63	60	68	48	59	398
	Zdjęcie okładkowe	11	11	10	11	10	11	64
	Fotoreportaż	99	130	123	135	133	116	736
	Fotomontaż	0	1	1	0	2	6	10
	Fotokomiks	0	0	0	0	0	0	0
	Pictorial	0	0	0	0	0	0	0
	Fotoblogi	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie pracy licencjackiej: Natalia Dubiel, *Fotograficzne gatunki dziennikarskie we współczesnych mediach, jako uzupełnienie mediów dydaktycznych (na przykładzie National Geographic – rok 2010–2015)*, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Rzeszów 2016, promotor dr Marek Hallada.

Rysunek 1. Liczba zdjęć z poszczególnych fotograficznych gatunków dziennikarskich w miesięczniku „National Geographic” w latach 2010–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie pracy licencjackiej: Natalia Dubiel, *Fotograficzne gatunki dziennikarskie we współczesnych mediach, jako uzupełnienie mediów dydaktycznych (na przykładzie National Geographic – rok 2010–2015)*, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Rzeszów 2016, promotor dr Marek Hallada.

Po przeprowadzonej analizie występowania fotograficznych gatunków dziennikarskich w miesięczniku „National Geographic” w latach 2010–2015 można zauważyć, że istnieją gatunki fotograficzne, które wyraźnie dominują w periodyku. Z fotograficznych gatunków dziennikarskich o charakterze informacyjnym najwięcej publikowano portretów i (znacznie mniej) fotokronik. Nie odnotowano fotografii prasowej, która charakterystyczna jest dla dzienników i tygodników. Zdecydowanie więcej zdjęć należało do gatunków publicystycznych. W tej grupie zdecydowanie dominował fotoreportaż oraz fotofelieton. W całym analizowanym okresie zauważono tylko dziesięć fotomontaży. Liczne, co zrozumiałe, biorąc pod uwagę charakter miesięcznika, były zdjęcia okładowe. Należy jednak podkreślić, że nie ukazywały się one w każdym miesiącu. Zabrakło w tej kategorii fotokomiksów, pictoriali i fotoblogów, które występują głównie jako publikacje internetowe. Przedstawiona analiza wskazuje jasno, że publikowane zdjęcia są charakterystyczne dla tego wydawnictwa oraz zachowują pewną tradycję przedstawiania i postrzegania rzeczywistości przez fotografów.

Podsumowanie

Współczesny nauczyciel, dobierając we właściwy, zgodny z przyjętym celem kształcenia sposób obrazu fotograficzne, które będą wykorzystywane w procesie kształcenia, daje uczniom szansę na poznanie i zrozumienie różnorodnych praw i mechanizmów rządzących otaczającą nas rzeczywistością oraz rozwój myślenia empatycznego i abstrakcyjnego. Wydaje się to tym istotniejsze, że żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, w czasach komunikacji wizualnej,

kultury medialnej. Nie można ograniczać działań edukacyjnych tylko do tradycyjnych i sprawdzonych środków dydaktycznych, lecz trzeba korzystać z tych szeroko dostępnych (Wrońska, 2010, s. 122–123), także fotograficznych gatunków dziennikarskich¹.

Literatura

- Goban-Klas, T. (2009). *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Warszawa: PWN.
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/pogladowosci-zasada;3959051.html> (12.05.2018).
- Kawecki, W. (2010). Od kultury wizualnej do teologii wizualnej. *Kultura – Media – Teologia*, 1, 23–31.
- Kawka, M. (2015). Komunikowanie wizualne a nauka o mediach – współczesność i perspektywy. *Media i Społeczeństwo*, 5, 13–21.
- Kupisiewicz, C. (1976). *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa: PWN.
- Mitchell, W.J.T. (2009). Zwrot piktorialny. *Kultura Popularna*, 1, 5–8.
- Pisarek, W. (2008). *Wstęp do nauki o komunikowaniu*. Warszawa: WAiP.
- Strykowski, W. (1984). *Audiowizualne materiały dydaktyczne. Podstawy kształcenia multimedialnego*. Warszawa: PWN.
- Strykowski, W. (1988). Kierunki modernizacji procesu kształcenia. W: W. Strykowski (red.), *Neodidagmata XVIII* (s. 115–127). Poznań: Wyd. UAM.
- Wojtak, M. (2004). *Gatunki prasowe*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Wolny-Zmorzyński, K. (2007). *Fotograficzne gatunki dziennikarskie*. Warszawa: WPiA.
- Wrońska, M. (2010). „Kultura medialna” adolescentów – jej wieloznaczność, złożoność i różnorodność. W: B. Siemieniecki, T. Lewowicki (red.), *Język – komunikacja – media – edukacja* (s. 119–133). Toruń: Wyd. Adam Marszałek.

¹ Analiza przeprowadzona na podstawie pracy licencjackiej: Natalia Dubiel, *Fotograficzne gatunki dziennikarskie we współczesnych mediach, jako uzupełnienie mediów dydaktycznych (na przykładzie National Geographic – rok 2010–2015)*, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Rzeszów 2016, promotor dr Marek Hallada.